

BORGARTING LAGMANNSRETT

DOM

Avsagt: 07.12.2011 i Borgarting lagmannsrett,

Saksnr.: 10-155631ASD-BORG/03

Dommere:

Lagmann
Lagdommer
Sorenskriver

Eirik Akerlie
Ole Nyfløt
Stein Arne Vedde

Ankende part	Cappelen Damm AS	Advokat Cato SchiøtzAnne Guro Hukkelås Gaustad
Ankende part	Åsne Guldahl Seierstad	Advokat Cato Schiøtz Advokatfullmektig Anne Guro Hukkelås Gaustad
Ankemotpart	Suraia Rais	Advokat Per Danielsen

Saken gjelder krav om oppreisning etter skadeerstatningsloven § 3-6 for krenkelse av privatlivets fred, jf. straffeloven § 390.

Åsne Seierstad er forfatter og journalist. Høsten 2001 var hun i Afghanistan for å dekke Nordalliansens kamp mot Taliban og den NATO ledede internasjonale militæraksjonen i Afghanistan.

Under oppholdet kom hun i kontakt med Shah Mohammad Rais. Rais var bosatt i Kabul, hvor han drev flere bokhandelutsalg. Åsne Seierstad fattet interesse for Rais og hans familie, og hun spurte om hun en periode kunne få bo sammen med ham og hans familie. Dette aksepterte Rais.

Åsne Seierstad ønsket å skrive en bok om sitt opphold hos familien i Kabul. I forbindelse med at hun var i Norge i julen 2001, inngikk hun avtale med daværende J.W. Cappelen Forlag AS om å skrive slik bok.

Etter årsskiftet 2001/2002 reiste Seierstad tilbake til Kabul. I perioden februar til mai 2002 bodde hun sammen med familien Rais. Hun deltok i denne perioden også på reiser med familien, blant annet til Pakistan.

Etter sitt opphold hos familien skrev hun boken *Bokhandleren i Kabul*. Boken kom ut høsten 2002 og ble i samsvar med den tidlige inngåtte avtalen utgitt på J.W. Cappelen Forlag AS. Forlaget er senere slått sammen med N.W. Damm & Søn AS, og har nå navnet Cappelen Damm AS. Forlaget vil heretter i det vesentlige bli omtalt som Cappelen Damm.

Bokhandleren i Kabul ble en stor suksess både i Norge og i utlandet. Boken har i Norge blitt solgt i ca 250 000 eksemplarer. Den er oversatt til over 40 språk, herunder til engelsk. Avtalen mellom Seierstad og forlaget omfattet imidlertid ikke utgivelser i utlandet, slik at utgivelsene der er i utgangspunktet forlaget uvedkommende. Boken har ikke blitt utgitt i Afghanistan, men det skal etter det opplyste foreligge en piratutgave på dari, som er ett av flere offisielle språk i Afghanistan.

Boken handler som nevnt om Åsne Seierstads opphold hos familien Rais. Det framgår av forordet at Seierstad har valgt å skrive boken i en litterær form. Det er likevel en sakprosa bok. Ifølge forordet gir den uttrykk for forfatterens opplevelser og inntrykk fra oppholdet sammen familien Rais. På side 11 i boken skriver Seierstad blant annet:

[M]en til grunn for det jeg skriver, ligger virkelige historier som jeg har vært med på, eller som jeg har fått fortalt av de som var med. Når jeg skriver hva personene tenker eller føler, er det basert på det de har fortalt meg at de tenkte eller følte i den situasjonen som ble skildret.

I boken er familienavnet Rais endret til Khan. Navnene som for øvrig er benyttet på familiemedlemmene, er i det vesentlige oppdiktete. Hovedpersonen i boken, Shah Mohammad Rais, er gitt navnet Sultan. Shah Mohammad Rais' to koner, Aziza Rais og Suraia Rais, går i boken under navnene Sharifa og Sonya.

Det er omtvistet mellom partene om familien Rais var klar over at Åsne Seierstad skulle skrive bok som handlet om dem fra sitt opphold i Kabul våren 2002.

Familien Rais ble i 2003 gjort oppmerksom på bokutgivelsen, og den opplevde seg gjenkjent og krenket av bokens innhold. I den engelske bokutgivelsen var det på bokens forside benyttet et bilde av blant andre Suraia Rais, noe hun også oppfattet som krenkende.

Shah Mohammad Rais' andre kone, Suraia Rais, flyttet etter hvert til Norge. Den 3. juni 2008 tok hun ut stevning mot Seierstad og Cappelen Damm. Hun krevde erstatning og oppreisning fastsatt etter rettens skjønn for den skaden som hun mente at boken hadde påført henne og seks andre familiemedlemmer, deriblant ektemannen.

I stevningen ble det gjort gjeldende at kravene fra de seks andre familiemedlemmene var overdratt til Suraia Rais. Det ble imidlertid ikke gitt samtykke fra retten til fremme av kravene fra de andre familiemedlemmene, slik at Oslo tingretts behandling ble begrenset til å gjelde kravet fra Suraia Rais. De seks familiemedlemmene framsatte senere krav om å tre inn som saksøkere sammen med henne. Tingretten tok ikke kravet til følge, og ved kjennelse 5. november 2010 ble saken avvist for deres vedkommende.

Under realitetsbehandlingen av Suraia Rais' krav for tingretten gjorde hun gjeldende at publiseringen av utsagnene om henne på sidene 21, 22, 77, 186 og 187 – sidehenvisningene er til den norske utgaven – samt bruken av bildet av henne på forsiden av den engelske utgaven, representerte en krenkelse av privatlivets fred, jf. straffeloven § 390, og at dette ga grunnlag for erstatning og oppreisning, jf. skadeserstatningsloven § 3-6.

Oslo tingrett avsa 23. juli 2010 dom med slik domsslutning:

- 1 Åsne Guldahl Seierstad dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisning til Suraia Rais med 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – kroner med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd, første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen og til betaling skjer.
- 2 Cappelen Damm AS dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisning til Suraia Rais med 125 000 – etthundreogtjuefemtusen – kroner med tillegg av renter etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd, første punktum fra utløpet av oppfyllelsesfristen og til betaling skjer.

- 3 For øvrig frifinnes Åsne Guldahl Seierstad og Cappelen Damm AS.
- 4 Sakskostnadsavgjørelsen utsettes til avgjørelsen som avslutter saken i tingretten.

Tingretten kom til at to av utsagnene, utsagnene på side 22 og side 187, representerte en krenkelse av privatlivets fred, og at dette ga grunnlag for oppreisning. Utsagnet på side 22 beskriver Suraia Rais' reaksjoner da hennes senere ektemann Shah Mohammad Rais fridde til henne, mens side 187 beskriver Suraia Rais' reaksjoner da hun var gravid med sitt andre barn.

Som det framgår av domsslutningen, utsatte tingretten avgjørelsen om sakskostnadene. Sakskostnadene ble avgjort ved den kjennelse som avviste søksmålet fra de andre seks familiemedlemmene, jf. like ovenfor. Sakskostnadsavgjørelsen gikk ut på at ingen av partene fikk erstattet sakskostnader.

Åsne Seierstad og Cappelen Damm har begge anket tingrettens dom. Suraia Rais har tatt til motmæle. Ingen av partene har inngitt særskilt anke over sakskostnadsavgjørelsen som tingretten traff ved kjennelsen 5. november 2010.

Ankeforhandling er holdt 15. til 18. november 2011. Åsne Seierstad og Suraia Rais møtte personlig, og begge avga forklaring. For Cappelen Damm møtte Anders Heger, som også avga forklaring. Shah Mohammad Rais avga vitneforklaring og det ble foretatt slik bevisførsel som framgår av rettsboken.

De ankende parter, Åsne Seierstad og Cappelen Damm, har i hovedtrekk gjort gjeldende:

Saken må avgjøres med utgangspunkt i de siste års avgjørelser fra Høyesterett som gjelder krenkelse av privatlivets fred. Særlig er Rt. 2010 side 285 – Bygdebokdommen – sentral, idet den også gjelder personopplysninger i en bok.

Det erkjennes at de deler av boken som er gjenstand for vurdering i saken – bokens side 22 og side 187 – må anses som offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold. Meddelelsen er imidlertid ikke rettsstridig.

Ved rettsstridsvurderingen av de aktuelle utsagnene må det tas utgangspunkt i at familien Rais – herunder Suraia Rais – var innforstått med at det skulle skrives bok om familien, og at familien medvirket aktivt med opplysninger som Seierstad kunne benytte i boken.

De aktuelle passasjene i boken er lite sensitive – dette gjelder både for norske og afghanske lesere. Boken er ikke utgitt i Afghanistan. At det er kommet ut en piratutgave på dari, og som kan være tilgjengelig i Afghanistan, kan verken Seierstad eller forlaget hefte for.

Boken har stor allmenn interesse. Den har i vesentlig grad bidratt til den offentlige debatt om Afghanistan, og ikke minst om kvinnenens situasjon i landet.

Det må legges vekt på at boken har meget høy litterær verdi og den er et resultat av et godt journalistisk arbeid. Den har fått gode anmeldelser og en rekke priser, både nasjonalt og internasjonalt.

De påklagede utsagnene må tolkes helhetlig. Suraia Rais har en perifer rolle i boken og hun framstilles på en sympatisk måte, som et offer for samfunnets kvinnesyn. Suraia Rais kan følgelig ikke være krenket gjennom den omtale hun er blitt til del.

Utsagnene om Suraia Rais er i det alt vesentlige korrekt gjengitt og de er sanne. De unøyaktigheter som måtte forekomme, er så bagatelmessige at de er uten betydning.

Boken inneholder ikke sladder. Den viderefremidler ut fra et aktverdig motiv hva familien selv har fortalt og hva Seierstad selv har opplevd.

Det er ikke påvist noen skadevirkninger av boken. De påklagede passasjene om Suraia Rais beskriver forhold som er helt normale i det afghanske samfunn, og stiller ikke henne i noe dårlig lys – verken sett med vestlige eller afghanske øyne.

Når det gjelder Cappelen Damm spesielt, er forlaget bare ansvarlig overfor egne ansatte. Det er ikke ansvarlig for det Åsne Seierstad har skrevet i boken, idet hun ikke var i forlagets tjeneste. Forlaget er bare ansvarlig dersom noen av dets ansatte har utvist uaktsomhet, og det er det ikke holdepunkter for. Cappelen Damm er uansett bare ansvarlig for den norske utgivelsen; Åsne Seierstad hadde selv beholdt rettighetene til utgivelse av boken i utlandet.

Subsidiært gjøres det gjeldende at de oppreisningsbeløp tingretten har tilkjent Rais, er satt altfor høyt. I den utstrekning utsagnene rammes av straffeloven § 390, må krenkelsen anses å ligge helt i nedre sjikt av det rettsstridige. Uaktsomheten kan ikke anses grov. Det var på utgivelsestidspunktet heller ingen grunn til å vente at boken ville få så stor spredning som den faktisk fikk. Dette tilsier at oppreisningsbeløpet – både for Seierstads og forlagets del – bør settes til null, og i hvert fall betydelig lavere enn for tingretten.

De ankende parter har lagt ned slik påstand:

De ankende parter frifinnes og tilkjennes sakens omkostninger for Oslo tingrett og Borgarting lagmannsrett.

Ankemosparten, Suraia Rais, har i hovedtrekk gjort gjeldende:

Det er en forutsetning for frifinnelse at Åsne Seierstad har opptrådt aktsomt i forbindelse med det hun har skrevet i boken. Åsne Seierstad har ikke opptrådt aktsomt.

Det foreligger for det første ikke samtykke fra Suraia Rais eller familien for øvrig til å skrive om deres personlige forhold. Familien Rais er heller ikke anonymisert i boken. Selv om de fleste familiemedlemmene er omtalt ved andre navn enn sine egne i boken, er alle lett gjenkjennelige.

Åsne Seierstad har aldri hatt noen direkte samtale med Suraia Rais. Suraia Rais kan ikke engelsk, og det var umulig for Seierstad å kommunisere direkte med henne.

Suraia Rais ble aldri forelagt manus til boken før utgivelsen. Hun fikk følgelig ikke anledning til å godkjenne, eventuelt korrigere, innholdet.

Ifølge egen forklaring tok Seierstad notater fra samtalene hun hadde med familiemedlemmene. De få notatene som er lagt fram, er lagt fram i anledning rettssaken, og gir i seg selv ikke holdepunkter for at det har vært samtaler mellom Suraia Rais og Seierstad. De gir heller ikke grunnlag for å hevde at det som står i boken om Suraia Rais på side 22 og side 187 er riktig. Notatene og bevisførselen for øvrig etterlater det klare inntrykk at dette er ren fantasi fra forfatterens side.

Når man skal se nærmere på de påklagede utsagnene, må man ta utgangspunkt i hvordan den alminnelige leser oppfatter dem, jf. til sammenligning Rt. 2005 side 1677 avsnitt 56.

Det som skrives i boken om Shah Mohammad Rais' frieri, er både krenkende og uriktig. Man får det inntrykk at den kommende ektemann betalte en høy brudepris for Suraia Rais. Én ting er at dette ikke er riktig, men det etterlater også det inntrykk at ekteskapet med Suraia Rais var kjøpt og betalt. At hun gråt og var livredd under frieriet er heller ikke riktig, men uansett er omstendighetene omkring frieriet og Suraia Rais' reaksjon på frieriet et strengt personlig forhold, som ikke fritt kan meddeles videre.

Heller ikke det som skrives i boken side 187 om at Suraia Rais var livredd for å få en datter fordi ektemannen da skulle ha sagt at han kom til å finne seg en tredje kone, er riktig. Det ekteparet ønsket seg var et friskt barn, og det var uten betydning om det ble en gutt eller ei jente. Uansett gjelder også dette helt personlige forhold, som ikke kan bringes videre til utenforstående uten de omtaltes samtykke.

Ved avveiningen mellom privatlivets fred – EMK artikkel 8 – og ytringsfriheten – EMK artikkel 10 – vil utgangspunktet være at usanne krenkende uttalelser ikke er beskyttet etter artikkel 10. Det må foreligge spesielle grunner til å fravike denne hovedregelen, jf. Rt. 2005 side 1677 avsnitt 74 med henvisninger. Det at opplysningene måtte ha allmenn

interesse er ikke nok; allmenn interesse er imidlertid en nødvendig betingelse for frifinnelse. Ved vurderingen av om det foreligger allmenn interesse er det de påklagede utsagn som skal vurderes, ikke boken som sådan.

Opplysningene om Suraia Rais' reaksjoner på frieriet og hennes reaksjoner på graviditeten kan ikke anses å ha allmenn interesse. Utsagnene er av personlig karakter og de er åpenbart privatsensitive. Det dreier seg om opplysninger om person som er helt ukjent for offentligheten, og som ikke har noen eksponert posisjon verken i politikk eller samfunnsliv for øvrig.

Utsagnene inneholder rene faktakopplinger, slik at det heller ikke er rom for overdrivelser eller mindre feil i teksten.

At boken har høy litterær verdi, er uten betydning, sml. Rt. 1999 side 1762. Det er heller ikke av betydning om skadevirkningene for Suraia Rais er begrensede i Afghanistan. Utsagnene ville utvilsomt blitt ansett å ha skadevirkninger for den som måtte bo i Norge, og en afghaner kan ikke ha en dårligere beskyttelse enn en nordmann. Uansett bor Suraia Rais nå i Norge og hennes behov for vern og oppreisning må tilpasses den oppmerksomhet boken har fått i Norge.

Når det særlig gjelder forlagets ansvar etter skadeserstatningsloven § 3-6 andre ledd, er dette i utgangspunktet objektivt. Under en hver omstendighet må det tilskrives forlaget, enten ved Anders Heger eller Ida Berntsen, som uaktsomt ikke å ha kontrollert at Seierstad hadde samtykke fra familien Rais – herunder Suraia Rais – til å skrive om familiens personlige forhold, eventuelt sørget for anonymisering som umuliggjorde at familien ble gjenkjent. Forlaget måtte også være forberedt på at boken kunne bli oversatt til fremmede språk, og uansett forstått at bokens innhold ville bli kjent i Afghanistan.

Tingrettens oppreisningsbeløp er ikke satt for høyt. Med den utbredelse boken har fått, er Suraia Rais' omdømme påført en betydelig skade. Både forfatteren og forlaget har hatt betydelige inntekter som følge av bokutgivelsen, og preventive hensyn tilsier et høyt oppreisningsbeløp.

Suraia Rais må tilkjennes saksomkostninger både for tingretten og lagmannsretten. Rais ble tilkjent oppreisningserstatning så vel fra Seierstad og forlaget. Selv om noen av de påklagede utsagnene ikke ble ansett å representere en krenkelse av straffeloven § 390, må hun anses å ha vunnet saken i det vesentlige, jf. tvisteloven § 20-2, og i hvert fall anses å ha fått medhold av betydning, jf. § 20-3.

Det forhold at tingretten avgjorde saksomkostningsavgjørelsen i egen kjennelse, og at Rais ikke anket denne særskilt, er ikke til hinder for at lagmannsretten avgjør saksomkostningene for tingretten. Det følger tvert i mot av tvisteloven § 20-9

ankedomstolen overprøver saksomkostningsavgjørelsen av lavere instans i den saken som er anket. Subsidiært begjæres det oppfriskning for oversittelsen av ankefristen for tingrettens saksomkostningsavgjørelse.

Suraia Rais har lagt ned slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Cappelen Damm AS og Åsne Seierstad dømmes in solidum til å betale Suraia Rais sine saksomkostninger for tingretten og lagmannsretten.

Lagmannsretten bemerker:

Spørsmålet i saken, slik den nå står for lagmannsretten, er om to utsagn i boken på sidene 22 og 187 representerer en krenkelse av privatlivets fred, jf. straffeloven § 390, og gir grunnlag for oppreisningserstatning etter skadeserstatningsloven § 3-6.

Før lagmannsretten nærmere drøfter disse rettslige sidene ved saken, finner retten det nødvendig å gå noe inn på bakgrunnen for bokprosjektet, familiens Rais' – herunder Suraia Rais' – kunnskap om Seierstads bokplaner da Seierstad bodde sammen med familien våren 2002, samt de konkrete utsagn som nå er gjenstand for vurdering.

Åsne Seierstad har i forordet redegjort for hvorfor hun valgte å skrive bok om familien Rais. På side 10 i boken forteller hun om en middag hun hadde sammen med Shah Mohammad Rais i Kabul høsten 2001, og at hun etter den tenkte at det ville være spennende å skrive en bok om familien. Videre skriver hun:

- Dagen etter oppsøkte jeg Sultan i bokhandelen og fortalte ham om ideen min.
- Tusen takk, sa han bare.
- Men det betyr at jeg må bo sammen med dere.
- Velkommen.
- Jeg må bli med dere rundt, leve slik dere lever. Med deg, konene dine, søstrene, sønnene.
- Velkommen, sa han igjen.

Åsne Seierstad har for lagmannsretten forklart at det var viktig for henne å gjøre det klart for familien at hun hadde til hensikt å skrive en bok om sine opplevelser i familien, og at boken ville handle om dem. Like etter at hun hadde flyttet inn hos familien, ba hun om at det ble holdt et familiemøte med henne til stede hvor dette ble gjort kjent for alle i familien. Suraia Rais var ifølge Seierstad også til stede på dette møtet.

Suraia Rais og Shah Mohammad Rais har på sin side forklart at de var ukjente med at Seierstad skulle skrive en bok om dem. Shah Mohammad Rais forklarte at Seierstad hadde

fortalt ham at hun skulle skrive bok fra sitt opphold i Afghanistan, men at dette var en bok om afghansk kultur i sin alminnelighet, og ikke om hans familie spesielt.

Lagmannsretten finner det etter bevisførselen sannsynlig at så vel Suraia Rais som Shah Mohammad Rais var klar over at Åsne Seierstad skulle skrive bok om sine opplevelser hos familien Rais. Lagmannsretten viser her til at det allerede i forordet, skrevet kort tid etter oppholdet, opplyses at Shah Mohammad Rais var klar over dette. I sin rettslige forklaring har Seierstad relativt detaljert forklart blant annet om enkeltepisoder hvor familiemedlemmer uttrykkelig ba henne om ikke å skrive om bestemte episoder eller om bestemte forhold som de fortalte Seierstad om. Detaljene i forklaringen styrker troverdigheten av Seierstads forklaring om at både Suraia Rais og Shah Mohammad Rais var klar over at hun skulle skrive bok om familien. Lagmannsretten vil senere komme tilbake til den rettslige betydningen av at Suraia Rais var innforstått med at det ville bli skrevet bok om familien.

Lagmannsretten skal så omtale innholdet i de deler av boken som nå er til vurdering.

Partene er enige om at det er utsagnene i boken på sidene 22 og 187 som skal vurderes. Spørsmålet er om disse representerer en krenkelse av privatlivets fred. De aktuelle sidene må imidlertid ses i sammenheng med det som for øvrig er formidlet i boken. Lagmannsretten kommer nærmere tilbake til dette nedenfor.

Det første utsagnet inngår i kapitlet *Frieriet*. Kapitlet handler om Shah Mohammad Rais' frieri til den som skulle bli hans andre kone, Suraia Rais, i boken kalt Sonya.

Shah Mohammad Rais var allerede gift med Aziza Rais, i boken kalt Sharifa, men ønsket å gifte seg med Suraia, som ifølge boken da var 16 år gammel. Shah Mohammad Rais var på det tidspunkt ca. 45 år.

I boken beskrives det hvordan Shah Mohammad Rais ved tre anledninger henvendte seg til Suraias foreldre i anledning frieriet. De første gangene opplyste ikke Shah Mohammad Rais at det var han som var frieren, men utga seg i stedet for å være talsmann for en annen som gjerne ønsket å gifte seg med Raisa. Den tredje gangen Shah Mohammad Rais var hos Suraias familie skal han ifølge boken ha tilbudt en ring, et halsbånd, øreringer og armbånd – alt i rødt gull, klær så mye Suraia måtte ønske, samt 300 kilo ris, 150 kilo matolje, en ku, noen sauer og 15 millioner afghani (i boken oppgitt å utgjøre rundt 3 000 kroner) for giftermålet. Han avslørte samtidig at det var han som var frieren.

I boken beskrives det at familien tok betenkningstid, men at de innen den frist Shah Mohammad Rais hadde satt – og som var én time – aksepterte tilbudet. På side 22 i boken skriver Seierstad:

Foreldrene samtykket før timen var gått. De likte både Sultan Khan, pengene og posisjonen hans. Sonya satt og gråt på loftet. Da mysteriet rundt frieren var oppklart, og foreldrene hadde bestemt seg for å takke ja, kom farens bror opp til henne. - Det er onkel Sultan som er frieren, sa han. - Samtykker du?

Ikke en lyd kom over Sonyas lepper, hun satt med tårer i øynene og hodet bøyd, gjemt bak det lange sjalet.

Foreldrene dine har godkjent frieren, sa onkelen. - Dette er din eneste mulighet til å si hva du ønsker.

Hun satt som en stein, livredd og lammet. Hun visste at hun ikke ville ha mannen, men hun visste også at hun måtte følge foreldrenes ønske. Hun ville stige flere trinn oppover i det afghanske samfunnet som Sultans kone. Den høye brudeprisen ville løse mange av familiens problemer. Pengene foreldrene fikk, ville hjelpe brødrene til å kjøpe gode koner.

Sonya tidde. Og dermed var hennes skjebne beseget: Å tie betyr å samtykke. Avtalen ble inngått, bryllupsdatoen satt.

Det andre utsagnet inngår i kapitlet *Forsøk*. På side 187 beskrives blant annet Suraias reaksjoner i forbindelse med at hun var gravid med sitt andre barn. I boken skriver Seierstad:

Det aller viktigste i Sonyas [Suraias'] bevissthet er å få flere barn. Eller rettere sagt, sønner. Nå er hun gravid igjen og livredd for å få en datter til. Når Latifa [Suraias førstefødte] trekker av henne sjalet eller begynner å leke med det, dasker Sonya til henne og fester det igjen. For når det sistefødte barnet leker med morens sjal, betyr det at neste barn blir en jente.

- Dersom jeg får en datter, kommer Sultan til å ta en tredje kone, sier hun etter at de to svigerinnene hadde sittet en stund i taushet på kjøkkengulvet.
- Har han sagt det? spør Leila forbauset.
- Han sa det i går.
- Han sier det bare for å skremme deg.

Sonya hører ikke etter. - Jeg må ikke få en datter, jeg må ikke få en datter, mumler hun mens den diende ettåringen sovner inn av morens monotone stemme.

Suraia Rais har forklart at ingen av disse episodene som boken beskriver, medfører riktighet. Det er ifølge henne uriktig at det ble betalt en brudepris, og beskrivelsen av reaksjonene på frieriet er heller ikke riktig. Det samme gjelder det som er skrevet om hennes frykt for å få et pikebarn.

Åsne Seierstad har på sin side forklart at det som er skrevet om frieriet ble fortalt henne av Suraia Rais og Shah Mohammad Rais en gang de tre satt og snakket sammen. Samtalen foregikk på engelsk, og Shah Mohammad Rais oversatte hva som ble sagt.

Det som er skrevet om Suraia Rais' frykt for å få en datter – boken side 187 – skal Seierstad ifølge sin forklaring selv ha opplevd en gang hun satt sammen med Suraia, Suraias datter og noen andre kvinner i familiens hus.

Lagmannsretten finner det overveiende sannsynlig at det som Seierstad har skrevet i boken i hovedtrekk er riktig. Det som er skrevet om frieriet, bygger på notater som Seierstad gjorde underveis under oppholdet hos familien. Notatene er framlagt i saken. Selv om notatene er stikkordspregede, underbygger de at Seierstad har blitt fortalt om frieriet og hvordan det faktisk skjedde. At notatene ikke inneholder opplysninger om Suraia Rais følelsesmessige reaksjoner, er ikke avgjørende for lagmannsrettens bevisvurdering. Lagmannsretten finner heller ikke grunn til å betvile hovedtrekkene i det som Seierstad har skrevet om Suraia Rais' sterke ønske om at hennes andre barn skulle bli en gutt, selv om det ikke foreligger notater som underbygger denne delen av fortellingen.

Lagmannsretten går så over til å drøfte forholdet til de aktuelle rettsreglene om privatlivets fred. Disse finner man i straffeloven § 390 og skadeserstatningsloven § 3-6. Straffeloven § 390 lyder slik:

Med bøter eller fengsel inntil 3 måneder straffes den som krenker privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold.

Skadeserstatningsloven § 3-6 første og andre ledd første til tredje punktum lyder:

Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.

Er krenkingen forøvd i trykt skrift, og noen som har handlet i eierens eller utgiverens tjeneste er ansvarlig etter første ledd, hefter også eier og utgiver for erstatningen. Det samme gjelder oppreisning pålagt etter første ledd, med mindre retten av særlige grunner finner å burde fritta dem. Eier eller utgiver kan også pålegges slik ytterligere oppreisning som retten i forhold til dem finner rimelig.

I tillegg er det bestemmelse i EMK artikkel 8 om at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv.

Disse bestemmelsene må fortolkes og anvendes i lys av Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10, som begge gjelder ytringsfrihet.

Høyesterett har fra 2007 i fire saker behandlet tvister hvor spørsmålet om krenking av privatlivets fred har vært sentralt. Dette gjelder Rt. 2007 side 479 (Big-Brother-dommen),

Rt. 2008 side 489 (Plata-dommen), Rt. 2008 side 1089 (Bryllupsfoto-dommen) og Rt. 2010 side 285 (Bygdebokdommen).

Lagmannsretten mener Bygdebokdommen er den som har flest likhetstrekk med nærværende sak. Begge saker gjelder personopplysninger i bøker, og begge saker omhandler personer som det i utgangspunktet ikke knytter seg særlig offentlig interesse til.

Det er imidlertid også betydelige forskjeller mellom de to sakene. Lagmannsretten nøyer seg her med å peke på at boken som var gjenstand for prøving i Bygdeboksaken, hadde ingen særlig allmenn interesse ut over den interesse boken hadde i vedkommende bygdela og blant dem som måtte ha tilknytning til bygdela. *Bokhandleren i Kabul* hadde derimot betydelig allmenn interesse, ikke minst på det tidspunkt den ble utgitt. Den norske utgaven kom høsten 2002, dvs. under ett år etter invasjonen i Afghanistan og kort tid etter Talibans fall i Kabul. Ønsket om informasjon om ulike sider ved afghansk samfunnsliv var på den tiden betydelig, særlig i den vestlige del av verden.

Det er to vilkår som må være oppfylt for at det skal foreligge en krenkelse av privatlivets fred som kan gi grunnlag for oppreisning. Det må for det første dreie seg om opplysninger som omfattes av begrepet privatlivets fred, det vil i denne sammenheng si opplysninger om privatlivet. For det andre må meddelelsen av disse opplysningene være rettsstridige.

I nærværende sak er det ikke omtvistet at de aktuelle beskrivelsene inntatt på sidene 22 og 187 i boken er meddelelser om privatlivet. Det forhold at Suraia Rais, i likhet med de fleste andre familiemedlemmer som er omtalt i boken, er omtalt med et annet navn enn sitt egentlige, endrer ikke dette. Det er ikke omtvistet at Shah Mohammad Rais var en av få bokhandlere i Kabul, og det er ikke tvil om at personer med lokalkunnskap om Kabul lett ville skjønne hvilken bokhandler og familie som boken handler om.

Spørsmålet er om meddelelsen kan anses å være rettsstridig.

I Big-Brother-dommen avsnitt 57 og 58 er det gitt en nærmere angivelse av hva som ligger i kravet til rettsstrid. Der uttales det:

Når straffebudet rettar seg mot å *krenkje* privatlivets fred, ligg det også i dette at det må vere tale om rettsstrid. Kravet til rettsstrid inneber at det må skje ei totalvurdering av formidlinga i lys av kontekst og situasjon, der omsynet til personvernet samtidig blir avvege mot yringsfridommen, jf. Bratholm og Matningsdal, Straffeloven med kommentarer, tredje del, 1998, side 222, med vidare tilvisingar.

Gjennom menneskerettslova er EMK gjort til intern norsk rett. I saka no er både artikkel 8 om respekt for privatlivet og artikkel 10 om yringsfridommen sentrale. Det er her tale om tilsvarende avvegingar som dei som må gjerast etter skadebotlova § 3-6 første ledd og straffelova § 390, og det må i denne

situasjonen vere rett å tolke desse føresegnene slik at innhaldet blir i samsvar med EMK artikkane 8 og 10.

Denne angivelsen er gjengitt i Plata-dommen avsnitt 44, Bryllupsfoto-dommen, avsnitt 37 og Bygdebok-dommen avsnitt 54, og danner utgangspunktet for vurderingen også i disse sakene.

Det følger også av rettspraksis at det må anvendes en objektiv norm ved vurderingen av om en meddelelse er rettsstridig, jf. Bygdebokdommen avsnitt 58, med henvisning til Rt. 1960 side 1147. For nærværende sak innebærer det at Suraia Rais' personlige oppfatning av å ha fått sitt privatliv krenket, ikke er tilstrekkelig til at det foreligger rettsstrid.

I Bygdebokdommen avsnitt 56 har førstvoterende gitt nærmere retningslinjer for rettstridsvurderingen. Der heter det:

Det vil ved rettsstridsvurderingen etter min oppfatning spille rolle hvor nærgående og intim opplysningen er. Videre vil det ha betydning om opplysningen er negativ eller positiv for den som omtales, om den er riktig, eventuelt om den fremtrer som sjikanøs. Hensynet til historieskrivingen eller andre faglige eller vitenskapelige hensyn, vil også kunne påvirke vurderingen.

Lagmannsretten er etter en helhetsvurdering kommet til at det som er skrevet om Suraia Rais på sidene 22 og 187 i boken ikke kan anses rettsstridig, og legger særlig vekt på følgende momenter:

Omtalen av og opplysningene om Suraia Rais i boken sidene 22 og 187 framstår som relativt lite sensitive. Suraia Rais' reaksjoner på spørsmålet om hun var villig til å gifte seg med Shah Mohammad Rais, herunder at hun var redd og at hun i utgangspunktet ikke ønsket å gifte seg med mannen, må anses som forventede og naturlige sett i lys av at hun den gang var en 16 år gammel jente som ble spurt om å gifte seg med en nærmere 30 år eldre mann. Beskrivelsen av en slik forventet og naturlig reaksjon har etter lagmannsrettens syn en relativt lav sensitivitetsgrad. Det samme gjelder opplysningene om brudepris. Lagmannsretten har oppfattet det slik at det ikke er uvanlig i afghansk kultur at det i forbindelse med ekteskapsinngåelsen overføres verdier enten i form av penger eller naturalia fra mannen, eventuelt hans slekt, til kvinnens slekt. Opplysninger om at det faktisk vil bli – eller er – overført slike verdier i forbindelse med en bestemt ekteskapsinngåelse i Afghanistan, framstår på denne bakgrunn som lite sensitive.

I boken side 187 beskrives Suraia Rais' frykt for å få en datter og hennes sterke ønske om å få en sønn. Lagmannsretten har ut fra den begrensede bevisførsel som har vært om dette, forstått det slik at det i Afghanistan, i likhet med mange andre kulturer, er et særlig ønske hos foreldrene om å få guttebarn. Tradisjonelt ønsker foreldre seg mannlige arvinger, idet

disse anses bedre i stand til å ta vare på foreldrene. Heller ikke omtalen av dette og beskrivelsen av Suraia Rais reaksjoner i denne forbindelse, anser lagmannsretten som særlig sensitiv.

Lagmannsretten tillegger også vekt at Suraia Rais ikke omtales i boken på noen negativ måte, verken på de omstridte sidene 22 eller 187, eller boken for øvrig. Det som formidles om henne framstår ikke som sladder og har heller ikke noe spekulativt preg.

Det har etter lagmannsrettens syn også betydning at boken ikke er utgitt i Afghanistan eller oversatt til språk som er offisielle i Afghanistan. Selv om boken er oversatt til språk som en del afghanere behersker, for eksempel engelsk, vil afghaneres tilgang til bokens innhold nødvendigvis være sterkt begrenset. Den omstendighet at det foreligger en såkalt piratutgave på dari, som er et av de offisielle språkene i Afghanistan, finner lagmannsretten uten betydning for rettstridsreservasjonen. Piratutgaven er utgitt uten medvirkning fra Seierstad, og formodentlig mot hennes vilje.

Når det gjelder de offisielle utgivelsene, har det også betydning at de aller fleste familiemedlemmer – herunder Suraia Rais – er omtalt i boken ved andre navn enn sine egne. Dette innebærer at den ordinære leser uten lokalkunnskap om Kabul og uten nærmere kjennskap til byens innbyggere, ikke vil vite at det er familien Rais som boken handler om. Også dette er et moment som taler mot å anse utsagnene om Suraia Rais som rettsstridige.

Lagmannsretten legger også vekt på at Suraia Rais var innforstått med at Åsne Seierstad skulle skrive bok fra sitt opphold med familien Rais, og at det som er skrevet om Suraia Rais på sidene 22 og 187 i hovedtrekk mest sannsynlig er sant. Lagmannsretten viser til det som er sagt ovenfor om dette. Når det gjelder Suraia Rais kunnskap om bokprosjektet, er det ikke holdepunkter for at hun forsto hvor detaljert Seierstad ville beskrive personlige forhold fra familielivet generelt, eller om frieriet og graviditeten med det andre barnet spesielt. Noe samtykke i rettslig forstand til meddelelsen og publiseringen kan derfor ikke anses å foreligge. Lagmannsretten mener det likevel må være et moment i den samlede vurdering at Suraia Rais var kjent med at det skulle skrives en bok om familien. Hun måtte følgelig være forberedt på at også mer personlige forhold om henne kunne bli omtalt i boken.

Suraia Rais har forklart at omtalen i boken har medført problemer for henne og hennes nærmeste. Ifølge forklaringen skal faren hennes ha tatt seg svært nær av opplysningene om at han skulle ha "solgt" datteren til Shah Mohammad Rais. Hun har videre opplyst at broren hennes sluttet på skolen på grunn av det som var skrevet om dette. Selv flyttet hun fra Afghanistan som følge av reaksjonene på boken.

Lagmannsretten legger til grunn at Suraia Rais har følt ubehag ved den omtalen som er blitt henne til del i boken, og at hun føler seg krenket. Det som er skrevet om Suraia Rais, kan imidlertid etter lagmannsrettens syn – og som omtalt ovenfor – ikke oppfattes som ekstraordinært eller særlig sensitivt; dette gjelder både det som er skrevet om Suraia Rais' reaksjoner på frieriet, det som er skrevet om brudepris og hennes redsel for at hennes andre barn skulle bli en jente. I og med at det er en objektiv norm som skal legges til grunn ved vurderingen av om omtalen er rettsstridig, må det innebære at slike skadevirkninger som Suraia Rais har beskrevet, tillegges mindre vekt.

Den omstendighet at hun nå bor i Norge, og at hun tidvis kan ble gjenkjent her som kona til "bokhandleren i Kabul", kan lagmannsretten ikke se har nevneverdig betydning. Risikoen for å bli gjenkjent i Norge framstår som svært liten, med mindre Suraia Rais selv velger å eksponere seg som bokhandlerens hustru. Lagmannsretten viser i denne forbindelse til at Suraia Rais bruker sitt egentlige navn i Norge, mens hun i boken omtales som Sonya. Det er dette navnet norske lesere vil kjenne.

De ankende parter har framhevet den betydelige allmenne interesse som knyttet seg til de temaer som Seierstads bok tar opp, og at dette også er et forhold som taler mot å anse boken rettsstridig. Til dette vil lagmannsretten bemerke at det ikke er tvil om at det knyttet seg betydelig allmenn interesse til Afghansk samfunnsliv og kultur da boken ble utgitt. Afghanerne hadde under Talibans styre levd under rigorøse religiøse normer og regler, kvinnene var avskåret fra å arbeide utenfor hjemmet og alle former for underholdning var forbudt. Det synes å være en bred oppfatning at boken var et viktig bidrag til innsyn, særlig i afghansk tanke- og levesett, og at den ga et interessant tidsbilde av det som gjennom flere år hadde blitt ansett som en lukket kultur. Det informasjonsbehov som boken åpenbart dekket, kunne imidlertid langt på vei vært ivaretatt om familien Rais var anonymisert slik at det heller ikke for lokalkjente i Kabul hadde vært mulig å gjenkjenne familien. Lagmannsretten mener derfor at den allmenne interesse som var knyttet til bokens tema her har en noe begrenset vekt ved rettsstridvurderingen.

Lagmannsretten er likevel etter en samlet vurdering kommet til at utsagnene vedrørende Suraia Rais på sidene 22 og 187 i boken, ikke kan anses rettsstridige. Det er følgelig ikke grunnlag for å tilkjenne henne oppreisning.

Åsne Seierstad og Cappelen Damm har vunnet saken idet de har fått medhold fullt ut. Saken har imidlertid prinsipiell betydning for forfatteren og forlaget. Videre reiser spørsmålet om offentlig meddelelse om personlige forhold er rettsstridig vanskelige skjønsmessige avveininger, og har også i saken her budt på noe tvil. Samlet sett mener lagmannsretten at tungtveiende grunner gjør det rimelig at Suraia Rais fritas for ansvaret for forfatterens og forlagets sakskostnader, så vel for tingretten som for lagmannsretten, jf. tvisteloven § 20-2 tredje ledd.

Når det spesielt gjelder sakskostnadene for tingretten, viser lagmannsretten til at disse ble avgjort ved særskilt kjennelse, som ingen av partene påanket. Det kan derfor reises spørsmål om Seierstads og Cappelen Damms krav om sakskostnader skulle avvises som rettskraftig avgjort, jf. tvisteloven § 19-15 tredje ledd. I og med at lagmannsretten uansett er kommet til at Seierstad og Cappelen Damm ikke skal tilkjennes sakskostnader for tingretten, finner lagmannsretten ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.

Dommen er enstemmig.

D o m s s l u t n i n g:

1. Åsne Seierstad og Cappelen Damm AS frifinnes.
2. Sakskostnader erstattes ikke, verken for tingretten eller lagmannsretten.

Eirik Akerlie

Ole Nyfløt

Stein Arne Vedde

Bekreftes for
førstelagmannen:

